

Др ТОМИЦА НИКЧЕВИЋ

О ПРИСТУПУ ИЗУЧАВАЊУ ТРАДИЦИОНАЛНИХ И САВРЕМЕНИХ ВРИЈЕДНОСТИ

Ја бих се најприје осврнуо на најављени програм изучавања и процјене стваралачких вриједности у Црној Гори. Он се унеколико разликује од овога чиме се ми данас бавимо, јер ми данас, са врло малим изузецима, разматрамо питања морала и етике, уколико они чине суштину неких вриједности црногорског стваралаштва или облика црногорског понашања. То што се ми данас ограничавамо углавном искључиво на те категорије можемо, дакле, схватити само као први, почетни корак у разматрању cjелокупног замишљеног програма, али се већ и у овој прилици показује неопходним да се позабавимо питањем дефиниције предмета и садржаја рада овога и сљедећих скупова о традиционалним и савременим стваралачким вриједностима (не вриједностима Црногораца, јер се под тим појмом подразумијевају сасвим друга питања). Разумије се, у оваквом приступу предмет треба схватити далеко шире, садржајније, и под њим подразумијевати све облике мисаоног стваралаштва и материјалне културе. У том смислу наш главни задатак постаје да прије свега одредимо принципе и критеријуме који нам омогућавају правилан избор и процјену о томе шта ми из наше прошлости, из наше стваралачке традиције, можемо оправдано преузети и подвести под појам вриједности. При том мислим да најприје треба рашчистити сам појам традиције и њен дијалектички однос према временски ограниченим периодима стваралаштва. Дијалектички посматрано, традицију представља све оно што је један народ, једна друштвена заједница створила у процесу свог историјског битисања и развјетка. У том смислу традиција се, дакле, представља као cjеловит, јединствен и свеобухватан појам. Она се у таквој општој cjело-

витости јавља као израз општих особина друштвене, етничке и политичке заједнице. Међутим, стваралачка дјела су увијек плод одређеног времена, периода, па чак и тренутка. Свако стваралаштво је, дакле, резултат одређених историјских услова, са једне, и историјских захтјева, са друге стране. И управо тај однос дијалектичког јединства „временског“ и „трајног“ мора бити полазна основа сваког вредновања. Стваралачка дјела морају бити оцјењивана са становишта њихове улоге, њиховог доприноса узлазном хуманистичком, дакле прогресивном развоју друштва и његове мисли у одређеном времену и периоду. Сасвим супротан приступ у одређивању вриједности представљао би прагматистичко вредновање, које није ни код нас ријетко. А то је, управо, да се изразим у духу нашег данашњег предмета, оно неетичко у свима нама, јер смо ми склони да неке историјске напоре и дјела вреднујемо према тренутној стварности и потребама нашег времена. Мени данас, на примјер, није потребна религија нити садржај религијских књига, рецимо Октоиха, Молитвеника и др. То је данас неприхватљиво за моју идејну и мисаону конституцију. То ми, међутим, никако не даје за право да поричем значај и историјску улогу штампарије Црнојевића и њених дјела. Тиме хоћу да кажем да постоје историјске вриједности, вриједности ван нашевременског прихватања и прагматистичког класификовања на начин шта је то данас корисно и прихватљиво а шта није. На сличан начин ми се понекад односимо и према неким другим историјским вриједностима, на примјер према неким дјелима и резултатима наше старије и старе историографије. Приступајући оцјењивању неких историографских дјела, ми често покушавамо да одбацимо неке радове и дјела због, рецимо, њиховог романтизма, традиционализма и сл., који данас свакако не би могли бити прихватљиви. Мислим да на такво понашање немамо право и да ми данас не бисмо могли избацити из наше културне ризнице таква дјела као што је, на примјер, Историја митрополита Василија, иако она сигурно не одговара стању и захтјевима наше историјске науке.

Кад је ријеч о методу и принципима вредновања нашег културног наслеђа, желио бих указати и на још један погрешан начин поимања и разраде наше историјске прошлости. Он се посебно и најчешће испољава у домену разраде неспорних капиталних дјела наше прошлости. Управо због изузетности и непорециве трајности једнога дјела, ми смо понекад склони да се некритички односимо и према ствараоцу и његовом времену. Ми смо, ево, и данас имали прилику да се сретнемо са таквим методом. Овдје је Горски вијенац поменут као

аргументат за приказивање друштвених прилика Његошева доба управо с аподиктичком тезом да једно такво високо мисаоно дјело не би могло настати у условима патријархалног друштва. Мислим да је такав приступ оцјењивању историјских периода и услова за настанак историјских дјела у најмању руку шаблонски и попрешан. Свако друштво ствара мисаона и материјална дјела, и ко познаје основе историје цивилизације знаће да су и у патријархалним периодима, или почетним класним периодима, стварана таква врхунска дјела која ни данашња наша мисао није у стању да превазиђе. Хомер је, ви то сви знате, живио и стварао у вријеме патријархалног друштва Грчке, у периоду родовског раслојавања, али су његова дјела, Илијада и Одисеја, остала непревазиђена дјела културе. Историјске вриједности настају у одређеним историјским условима, у условима материјалног ступња развијености једне заједнице. Али и свијест, идеје и идеали, кад се појаве, постају чиниоци развитка и стваралаштва. Црногорска идеја ослобођења и стварања властите државе стајала је изнад материјалних снага друштва и увелико била фактор историјског развитка и стварања изузетних дјела. Исти случај је био и са напорима наших народа да се поведе ослободилачки рат и револуција. Треба се, дакле, чувати шематског вредновања и имати увијек у виду да смо и ми „ограничени“ временом и условима. И ми ћемо пред будућим покољењима изгледати „ограничени“ неким „старинским“ схватањима. Свако доба је ограничено властитим условима и могућностима. Нико, наравно, не би данас прихватио да живи, на примјер, по одредбама законика Петра I, али нико не би могао порицати његову огромну улогу и закључак да он и по својим регулативним нормама и по неким општим начелима представља изузетно дјело нашег стваралаштва, управо трајни споменик наших културних вриједности.

Валоризацију нашег традиционалног стваралаштва, не само морала и етике, теоријски синтетично и појединачно можемо, дакле, обрадити само на тај начин ако га заиста будемо схватили и процјењивали са становишта колико је оно доприносило остваривању захтјева историјског периода у којему је настајало. Чињеница да се историјски периоди превазилазе не значи да се они и губе без трага и утицаја, јер управо историјско-стваралачки континуитет чини јединство културне прошлости и насљеђа. Скуп свих историјских стваралачких вриједности утицао је и перманентно утиче на стварање свијести, мисаоно уобличавање и општу конституцију генерација. Свака је генерација дио традиције. И кад је у питању однос традиције и савремености, он се, дакле, може посматрати само дијалектички.

ПРАВНО НАСЉЕБЕ КАО КУЛТУРНА БАШТИНА ЦРНЕ ГОРЕ*

I ПРЕДМЕТ И САДРЖАЈ

1. Обичајно право:
 - а. Приватно-правне исправе и судске пресуде XVI—XIX вијека
 - б. Јавне исправе
2. Законски зборници обичајног права:
 - а. „Стега“ Петра I
 - б. Законик Петра I
 - в. Закони отачества Петра II
 - г. Данилов законик
 - д. Посланице Петра I и Петра II
3. Законски кодекси и модерна кодификација:
 - а. Уредбе, наредбе и акти са законском моћи
 - б. Општи имовински законик
 - в. Посебни закони
4. Међународни акти и уговори

II ИЗВОРИ ЦРНОГОРСКОГ ПРАВА

1. О дефиницији обичајног права и закона
2. Обичаји и закони у Црној Гори

III ПРАВО У ФУНКЦИЈИ РЕГУЛАТИВНОГ ИНСТРУМЕНТА

1. Право као скуп регулативних норми
2. Функционална природа и улога права у дефиницијама и доктринама: теолошким, идеалистичким, буржоаско-материјалистичким и дијалектичко-материјалистичким (марксистичким)
3. Пословно-друштвени *систем* црногорског права

* У духу овдје изложених схватања традиције и вриједности културног наслеђа уопште, Томица Никчевић је имао у програму да ради на пројекту „Правно наслеђе као културна баштина Црне Горе“, прихваћеном у Црногорској академији наука и умјетности, али га је смрт омела да овај врло значајан рад заврши.

У прилогу објављујемо основне тезе предвиђеног научног дјела.

IV ТРАДИЦИЈА И ПРАВО

1. Традиција и право у *сукобу* — „моћ“ и „немоћ“ једног и другог
2. Узајамно стапање — утицај права на традицију и право као традиција
3. Опште-правно и етничко-традиционално у праву — „дух“ права и „народни дух“
4. Традиционално као „ванвременско“ и самим тим као „ванкласно“ у праву

V ПРАВО КАО ОБЛИК МИСАОНОГ СТВАРАЛАШТВА

1. Метод и степени апстракције у црногорском праву
2. Право као мисаона трансформација друштвене стварности (емпирије)
3. Црногорско право као систем друштвене мисли и погледа на свијет и друштво

VI ОСНОВНА НАЧЕЛА И КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРАВНЕ МИСЛИ У ЦРНОГОРСКОМ ПРАВУ

1. Друштвени основи црногорске правне мисли и њен историјскоправни развитак
2. Основна начела:
 - начело државности и независности
 - начело слободе и једнакости
 - начело индивидуализма и колективности
 - начело заштите поретка и личности и имовине
 - начело законитости
 - начела међународних односа

VII ОПШТИ ЗАКЉУЧЦИ

Dr Tomica Nikčević

INTRODUCTION TO A STUDY OF TRADITIONAL AND CONTEMPORARY
VALUES

Summary

Traditional and contemporary creative values means all forms of creative thinking and material culture. Main task is first at all to determine principals and criterion which enable regular choise and estimate about what from our creative tradition can be led under the value notion.

Dialectically observing, tradition represents everything what a nation, a social community has created during its historical existing and developing process. Each creation is a result of certain historical conditions from one, and historical claim, from the other side. Starting base of each determination must be exactly relation, of dialectical unity of »temporal« and »durable«. Creative acts must be estimated from a standpoint of their role and contribution to rising humanistic, therefore progressive social development and its thought in determinated time and period.

We can work out valorisation of our traditional creativity, not only morality and ethics, but theoretical synthetic and individual only on that manner if we really understand and estimate it from the standpoint as much as it contributed to realisation of claim of one historical period in which it arrised. Assembly of all historical creative values has influenced and permanently influence of consciousness, thinking form and general constitution of generations.

Principal thesis of scientific project of deceased T. Nikčević: »Legal inheritance as cultural wealth of Montenegro« are given in the contribution.